

Co-funded by
the European Union

Freedom Drive 2022

Freedom Drive Eisen¹

Van 26 tot 28 september 2022 houdt het European Network on Independent Living – ENIL zijn 10de editie van de Freedom Drive in Brussel. De **Freedom Drive** is een van de belangrijkste campagnes van ENIL – het vindt sinds 2003 om de twee jaar plaats.

ENIL is een Europees netwerk van mensen met een handicap. Voor ons is Onafhankelijk Leven een proces van empowerment en emancipatie, dat gelijke kansen, rechten en volledige participatie in alle aspecten van de samenleving mogelijk maakt. Wij pleiten voor de volledige verwijdering van alle barrières die de inclusie van personen met een handicap in de gemeenschap beperken.

Een van onze belangrijkste doelstellingen is de uitvoering van het VN-Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap (VRPH) in de Europese Unie. Het VRPH bevordert volledige participatie, zelfstandig wonen en deïstitutionalisering. De Europese Unie en alle 27 lidstaten hebben het VRPH geratificeerd. In de EU is het verdrag in januari 2011 in werking getreden.

Voor deze **Freedom Drive 2022** heeft ENIL voor de Europese Unie, haar lidstaten en andere Europese landen de volgende eisen samengesteld:

I. Verbeter de toegang tot persoonlijke assistentie

Artikel 19 van [het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van personen met een handicap \(UNCPRD\)](#) stelt dat alle personen met een handicap "het gelijke recht [...] hebben om in de gemeenschap te leven, met keuzes die gelijk zijn aan anderen". Dit betekent niet dat mensen met een handicap alleen

---

¹ Oorspronkelijke tekst in het Engels. Te consulteren op <https://enil.eu/freedom-drive-2022/> . Vertaling naar het Nederlands: katrijn@gripvzw.be

en zonder ondersteuning moeten wonen. Volgens artikel 19, onder b), "[moeten] personen met een handicap toegang hebben tot een reeks thuis-, residentiële en andere gemeenschapsondersteunende diensten, waaronder persoonlijke assistentie".

Om instellingen te sluiten, moeten overheden de toegang van personen met een handicap tot gemeenschapsgerichte diensten vergroten, met name persoonlijke assistentie (PA). Alle diensten moeten worden uitgevoerd volgens het mensenrechtenmodel van handicap. General Comment No 5 definieert PA als "persoonsgerichte, door de gebruiker geleide menselijke ondersteuning". [Persoonlijke assistenten \(PA\)](#) bieden een-op-een ondersteuning aan mensen met een handicap, waardoor ze toegang hebben tot dezelfde kansen als mensen zonder handicap. In sommige Europese landen is persoonlijke assistentie sinds de jaren 1980 beschikbaar voor mensen met een handicap. De eerste wet op persoonlijke assistentie werd in 1994 in Zweden ingevoerd. Vandaag ²[hebben 25 lidstaten van de Europese Unie regelingen voor persoonlijke assistentie](#). Volgens degenen die persoonlijke assistentie gebruiken, zijn deze regelingen slecht ontworpen en niet volledig geïmplementeerd. Met een betere toegang tot persoonlijke assistentie zouden meer mensen met een handicap instellingen kunnen verlaten en zouden ze niet het slachtoffer worden van mensenrechtenschendingen die op deze plaatsen plaatsvinden. Sommige landen kunnen niet inspelen op de toenemende vraag naar persoonlijke assistentie onder personen met een handicap. Zo is het aantal PA-gebruikers in Slovenië tussen 2020 en 2021 met 44% gestegen. In België is er een wachtlijst van maximaal 23 jaar om het persoonlijke budget te ontvangen dat nodig is om persoonlijke assistenten aan te nemen.³

Om in overeenstemming te zijn met het VRPH, moeten regelingen voor persoonlijke assistentie mensen met een handicap in staat stellen hun assistent te kiezen, te beslissen wat ze doen, wanneer, waar en hoe. Ook moeten mensen met een handicap financiering op hun rekeningen ontvangen in de vorm van een persoonlijk budget. [De belangrijkste elementen](#) van goede PA [zijn goed onderzocht](#). Persoonlijke assistentie is het belangrijkste instrument voor zelfstandig wonen voor veel mensen met een handicap, inclusief mensen met een

---

² ENIL 2022b https://enil.eu/wp-content/uploads/2022/06/Comparison-between-PA-and-CW_final_ENIL.docx

³ ENIL 2020 https://enil.eu/wp-content/uploads/2022/03/IL-Survey_Summary-report_Dec2020.pdf

verstandelijke beperking. Personen met een handicap die persoonlijke assistentie nodig hebben, moeten worden voorzien van ondersteuning bij het proces om zelf beslissingen te nemen, als ze die nodig hebben. De financiering voor persoonlijke assistentie moet flexibel zijn, zodat mensen hun assistenten kunnen behouden wanneer ze naar een andere regio of een ander land verhuizen. Ze moeten ook kunnen beroep aantekenen tegen het resultaat van hun aanvraag of beoordeling, zodat beslissingen over PA-uren indien nodig juridisch kunnen worden aangevochten.⁴

Om de toegang tot persoonlijke assistentie te verbeteren, raden we het volgende aan:

1. De Raad van de EU en het Europees Parlement moeten een aanbeveling over persoonlijke assistentie aannemen. Deze aanbeveling moet:
  - a. Ervoor zorgen dat de EU voldoende financiering verstrekt voor regelingen voor persoonlijke assistentie die in overeenstemming zijn met het VRPH en de lidstaten aanbevelen hetzelfde te doen.
  - b. Zet de juridische randvoorwaarden uiteen die nodig zijn voor goede persoonlijke begeleiding.
  - c. De toegang tot persoonlijke bijstand bevorderen voor mensen met een handicap die naar andere EU-landen verhuizen, om ervoor te zorgen dat alle personen met een handicap in de hele EU kunnen wonen, werken en studeren als ze dat willen.
2. Het Europees Parlement moet een "initiatiefverslag" aannemen, waarin wordt voorgesteld dat de Raad en het Parlement een aanbeveling over persoonlijke assistentie aannemen.
3. De Europese Commissie moet persoonlijke assistentie definiëren als de belangrijkste pijler van gemeenschapsgerichte diensten voor personen met een handicap in alle verordeningen die relevant zijn voor EU-financiering.
4. De Europese Commissie moet persoonlijke assistentie promoten via alle beschikbare kanalen op Europees en nationaal niveau, bijvoorbeeld via het Europees Semester.

---

⁴ Mladenov 2019 <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09687599.2019.1621740>

5. De Europese Commissie moet ervoor zorgen dat persoonlijke assistentie wordt verleend in overeenstemming met het VRPH, door toezicht te houden op de projecten die zij financiert.

II. Stop de institutionalisering van personen met een handicap

Artikel 19 van het [Verdrag van de Verenigde Naties inzake de Rechten van Personen met een Handicap \(VRPH\)](#) "erkent het gelijke recht van alle personen met een handicap om in de maatschappij te leven met dezelfde keuzemogelijkheden als anderen". In 2017 heeft het Comité voor de rechten van personen met een handicap de ⁵[algemene opmerking nr. 5](#) aangenomen, waarin staat dat "staatspartijen de onmiddellijke verplichting hebben om [...] alle geïnstitutionaliseerde instellingen te vervangen door diensten die een onafhankelijk leven ondersteunen". ⁶

Er zijn aanwijzingen dat het aantal personen met een handicap dat in instellingen binnen de EU woont, tussen [2007](#) en [2020](#) niet is afgenomen. Personen met een handicap in heel Europa vinden de uitvoering van artikel 19 niet goed genoeg. Er bestaat bezorgdheid over het feit dat geen enkel land bereid is het verdrag volledig uit te voeren.⁷

Volgens [General Comment No 5](#) moeten alle landen die het VRPH hebben geratificeerd "duidelijke en gerichte strategieën voor deinstitutionalisering aannemen". Strategieën of actieplannen voor deinstitutionalisering moeten "specifieke tijdschema's en toereikende budgetten bevatten om alle vormen van isolatie, segregatie en institutionalisering van personen met een handicap te banen". Momenteel hebben [13 van de 27 EU-landen deinstitutionaliseringstrategieën aangenomen](#).⁸

---

⁵ Zie UNCRPD, art. 19, <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html>

⁶ Zie algemene opmerking nr. 5, <https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-comment-no5-article-19-right-live>

⁷ Comp. Beadle-Bruin & Co. 2007, <https://research.kent.ac.uk/tizard/2019/06/11/deinstitutionalisation-and-community-living-outcomes-and-costs/en> Siska & co. 2020, <https://deinstitutionalisationdotcom.files.wordpress.com/2020/05/eeg-di-report-2020-1.pdf>

⁸ ENIL 2020 https://enil.eu/wp-content/uploads/2022/03/IL-Survey_Summary-report_Dec2020.pdf

In al deze 13 EU-landen vinden mensen met een handicap hun deinstitutionaliseringstrategie niet goed genoeg. Strategieën van regeringen zijn vaak te ingewikkeld en het is niet duidelijk hoe deinstitutionalisering zal plaatsvinden - de strategieën van [Litouwen](#) en [Polen](#) zijn hier een goed voorbeeld van. Momenteel is er op EU- en nationaal niveau geen informatie over hoeveel personen met een handicap in instellingen wonen – dit omvat verzorgingstehuizen, psychiatrische ziekenhuizen, groepshuizen, ‘social care facilities’ en instellingen voor kinderen. Zonder deze informatie bestaat de mogelijkheid dat niet alle instellingen worden gesloten.⁹

Om een einde te maken aan de institutionalisering van mensen met een handicap, raden we het volgende aan:

1. De Europese Unie en alle lidstaten moeten strategieën en actieplannen voor deinstitutionalisering opstellen. Zo moet de Europese Unie een aanbeveling van de Raad aannemen en het Europees Parlement een initiatiefverslag over deinstitutionalisering.
2. Deinstitutionaliseringstrategieën of -plannen moeten juridisch bindend zijn en in overeenstemming zijn met het VRPH en algemene opmerking nr. 5. Zij moeten onder meer specifieke tijdschema's en toereikende budgetten omvatten, en zij moeten samen met personen met een handicap en hun organisaties worden geschreven.
3. Deinstitutionaliseringstrategieën moeten gebaseerd zijn op de wereldwijde "Guidelines for Deinstitutionalisation, including in Emergencies", die in september 2022 door het Comité voor de rechten van personen met een handicap werden aangenomen.¹⁰
4. De Europese Unie moet informatie verzamelen over het aantal personen met een handicap dat in instellingen woont, onder meer in verzorgingstehuizen, psychiatrische ziekenhuizen, groepshuizen, ‘sociale care facilities’ en instellingen voor kinderen. Dit moet zowel op het niveau van de lidstaten als op het niveau van de EU worden verzameld.

---

⁹ Comp. Litouwen 2014, https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/pdf/9950_a1-83order.pdf, en Polen 2021, file:///C:/Users/flori/Downloads/Strategia_rozwoju_us%C5%82ug_spo%C5%82ecznych.pdf

¹⁰ CRPD-commissie 2022, <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/crpd/regional-consultations-and-guidelines-deinstitutionalisation-article-19>

III. Gebruik EU-middelen voor gemeenschapsgerichte ondersteuning en diensten

[General Comment No 5](#) stelt dat "er geen nieuwe instellingen voor langdurige zorg mogen worden gebouwd en dat oudere residentiële instellingen voor langdurige zorg niet mogen worden gerenoveerd met uitzondering van de meest dringende maatregelen die nodig zijn". Bovendien moeten "staatspartijen ervoor zorgen dat publieke of private middelen niet worden besteed aan het onderhouden, renoveren, oprichten, bouwen of creëren van enige vorm van instellingen of institutionalisering".

Volgens artikel 17 van het EU-Verdrag moet de Europese Commissie "toezien op de toepassing van het recht van de Unie". Het VRPH maakt deel uit van het EU-recht. Bovendien¹¹ bepaalt de regelgeving over het gebruik van EU-fondsen dat de lidstaten "de verplichtingen moeten nakomen" die in het verdrag zijn vastgelegd en dat de fondsen "geen acties mogen ondersteunen die bijdragen aan enige vorm van segregatie of uitsluiting". Het VRPH-comité [heeft de EU ook aanbevolen](#) "het toezicht op het gebruik van de Europese Structurele- en Investeringsfondsen (ESI) te versterken", om "ervoor te zorgen dat deze strikt worden gebruikt voor de ontwikkeling van ondersteunende diensten voor personen met een handicap in lokale gemeenschappen en niet voor de herontwikkeling of uitbreiding van instellingen".¹²

Uit [verschillende bronnen blijkt](#) ruimschoots dat de EU nog steeds [aanzienlijke financiële middelen](#) in instellingen investeert. Dergelijke investeringen vertragen de uitbreiding van gemeenschapsgerichte diensten voor personen met een handicap door instellingen in stand te houden. In een verslag van de Europese Ombudsman van april 2022 werd geconcludeerd dat "de Commissie stappen zou kunnen ondernemen om het toezicht op door de ESI gefinancierde activiteiten te verbeteren, en dat zij een meer proactieve aanpak van handhaving zou moeten volgen". Volgens de Ombudsman moet de Commissie ingrijpen als zij

---

¹¹ Verordening (EU) 2021/1060 van het Europees Parlement en de Raad van juni 2021 (verordening gemeenschappelijke bepalingen)

¹² CRPD 2015 <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G15/226/55/PDF/G1522655.pdf?OpenElement>

constateert dat een project niet voldoet aan het VRPH en de regelgeving betreffende de EU-fondsen. Momenteel is de Europese Commissie niet bereid om¹³ [inbreukprocedures](#) in te leiden wanneer nieuwe instellingen worden gebouwd. De Ombudsman beval aan dat "de Commissie een meer proactieve benadering van de handhaving hanteert, onder meer via inbreukprocedures, met name wanneer bezorgdheid wordt geuit dat door de ESI gefinancierde activiteiten op gespannen voet staan met de verplichting om deinstitutionalisering te bevorderen."¹⁴

Om ervoor te zorgen dat de EU-middelen volledig in overeenstemming met het UNCRPD worden gebruikt, bevelen wij het volgende aan:

1. De Europese Commissie moet alle instrumenten waarover zij beschikt gebruiken om het verbod op inzetten van EU-middelen in alle soorten institutionele omgevingen af te dwingen. Daartoe moet zij nauwlettend toezien op de nationale uitgavenplannen en alle vormen van uitgaven aan instellingen uit programma's op nationaal en Europees niveau schrappen. De Commissie moet ingrijpen en alle lopende projecten stopzetten die de deinstitutionalisering niet bevorderen. We vragen de Europese Commissie om uitvoering te geven aan de volledige lijst van aanbevelingen die zijn opgesteld door de Europese Ombudsman en het Comité voor de rechten van personen met een handicap.
2. De EU moet stoppen met alle investeringen in en betalingen aan instellingen. Daartoe moeten de regelgeving voor het gebruik van EU-middelen zodanig worden opgesteld dat een duidelijk verbod op uitgaven aan instellingen van elke omvang, met inbegrip van groepswoningen, wordt ingeperkt. Wij vragen het Europees Parlement om een initiatiefverslag op te stellen over de manier waarop dit kan worden bereikt.
3. De EU moet voldoende middelen ter beschikking stellen om gemeenschapsgerichte diensten en ondersteuning voor personen met een handicap te financieren en uit te breiden. EU-middelen moeten ook worden

---

¹³ Comp. ENIL 2022a, <https://enil.eu/wp-content/uploads/2022/06/ENIL-UNCRPD-shadow-report.docx>, Het Zand 2020, <https://socialeurope.eu/disability-eu-funding-of-institutions-barely-legal>, en Europese Ombudsman 2022, <https://www.ombudsman.europa.eu/en/decision/en/155353>

¹⁴ Europese Commissie 2017, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017XC0119\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017XC0119(01)&from=EN)

gebruikt om gemeenschapsgerichte diensten en huisvesting toegankelijk, betaalbaar en aanpasbaar te maken voor elke persoon met een handicap.

IV. Verklein de tewerkstellingskloof

Artikel 27 van het Verdrag van de [Verenigde Naties inzake de Rechten van Personen met een Handicap \(VRPH\)](#) zegt dat "de staten die partij zijn het recht van personen met een handicap erkennen om te werken, op voet van gelijkheid met anderen [...] De Staten die Partij zijn waarborgen en bevorderen het recht op werk."

Artikel 19 van het VRPH erkent "het gelijke recht van alle personen met een handicap om in de maatschappij te leven, met dezelfde keuzemogelijkheden als anderen, en neemt doeltreffende en passende maatregelen om het volledige genot van dit recht door personen met een handicap te vergemakkelijken".

Volgens [general comment no 5](#) betekent zelfstandig wonen dat mensen met een handicap keuze en controle over hun leven uitoefenen. Het voegt eraan toe dat: "Persoonlijke autonomie en zelfbeschikking fundamenteel zijn voor onafhankelijk leven, inclusief toegang tot [...] fatsoenlijke werkgelegenheid".

Er is een grote tewerkstellingskloof tussen personen met en zonder handicap in alle EU-landen. Dit betekent dat personen met een handicap veel minder vaak aan het werk zijn dan personen zonder handicap. In de EU als geheel heeft 50,6% van de personen met een handicap een baan, tegenover 74,8% van de personen zonder handicap. Voor mensen met bepaalde beperkingen kan de situatie nog erger zijn. Onder 30 miljoen blinden en slechtzienden is 75% niet aan het werk. Van de personen met een autismespectrumstoornis heeft slechts 10% werk. Volgens de ENIL Independent Living Survey uit 2020 vindt 96% van de personen met een handicap en hun organisaties dat de toegang tot de arbeidsmarkt ontoereikend is of verbetering heeft.¹⁵

[Empirisch bewijs bevestigt](#) dat sociale werkplaatsen geen goede overgangsmaatregel zijn naar regulier werk. Actief arbeidsmarktbeleid dat gebruik maakt

---

¹⁵ Langensiepen 2021 https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2021-0014_EN.html

van beschermd werk vermindert in feite de kans van personen met een handicap om een baan te vinden op de open arbeidsmarkt. Ze vergroten dus de tewerkstellingskloof. Aan de andere kant vergroot een goede wetgeving inzake arbeidsbescherming de kansen van personen met een handicap op werk.¹⁶

Om de tewerkstellingskloof te verkleinen, raden we het volgende aan:

1. Stop met actief arbeidsmarktbeleid op basis van beschut werk. Beschutte werkplaatsen moeten worden gesloten en mogen niet in aanmerking komen voor EU-financiering.
2. Herzie de richtlijn gelijke behandeling in arbeid en beroep en breng ze in overeenstemming met het VRPH. De Richtlijn moet bijvoorbeeld duidelijke definities en richtlijnen inzake directe en indirecte discriminatie en redelijke aanpassingen bevatten.¹⁷ De nieuwe Richtlijn moet maatregelen specificeren in geval van niet-naleving en positieve-actiemaatregelen vereisen.
3. De Europese Commissie moet de uitvoering van de richtlijn gelijke behandeling in arbeid en beroep verbeteren door inbreukprocedures op te starten in geval van niet-naleving. Daarnaast moet de Europese Arbeidsautoriteit (ELA) samenwerken met de nationale arbeidsinspecties om ex-ante onderzoeken naar de uitvoering van de richtlijn aan te moedigen; of zij moet dergelijke inspecties zelf kunnen uitvoeren.

---

¹⁶ Zwan &co. 2021, <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/09589287211002435>

¹⁷ Raad Richtlijn 200/78/EG

Contactgegevens

Florian Sanden

ENIL Beleidscoördinator, florian.sanden@enil.eu

ENIL Brussels Office vzw/asblMundo J - 6th Floor, Rue de l'Industrie 10, 1000
Brussels, Belgium

secretariat@enil.eu

<http://www.enil.eu>

Medegefinancierd door de Europese Unie. Standpunten en meningen die worden geuit, zijn echter alleen die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of de Europese Commissie. Noch de Europese Unie, noch de subsidieverlenende autoriteit kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.